

АНДРІЙ ЧАЙКОВСЬКИЙ

ОДАРКА
ЗОЛОТА ВІБЛЮТЕКА

АНДРІЙ ЧАЙКОВСЬКИЙ

О ДАРКА

ПОВІСТКА ДЛЯ ДІТЕЙ

З МАЛЮНКАМИ
ПЕТРА АНДРУСІВА

ДРУГЕ ПОПРАВЛЕНЕ ВИДАННЯ

"HOWERLA"

UKRAINIAN BOOK STORE & VARIETIES

41 East 7th Street, N. Y. C., U. S. A.

1955

ЗОЛОТА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНСЬКОЇ ДИТИНИ

АНДРІЙ ЧАЙКОВСЬКИЙ

О Д А Р К А

I.

Одарці не було ще п'ять літ, як вона стала круглою сиротою без мами, без батька. Обоє помирали на протязі чотирох неділі: зразу мама, а за нею в слід пішов і батько.

Одарка того всього не розуміла, що воно робиться. Мама одного дня рано не встала з постелі. Батько дуже побивався, сходилися люде, щось говорили між собою, радили, коло мами заходились чужі жінки, старі бабусі, та мама таки не встала, а до тижня цілком заніміла, не стогнала вже, а коли Одарка доторкнулась її руки, то вона була цілком зимна. Батько плакав дуже, бив головою до одвірка, а до Одарки говорив заєдно крізь сльози: моя ти, бідна сирітко, обоє ми посиротіли, наша мамуня пішла до Бозі.

Цього Одарка не могла зрозуміти, бо мамуня не пішла нікуди, а лежала серед хати з руками схрещеними на грудях. У головах стояли дві горючі свічки, а між ними хрест. У хату приходили люде, хрестилися, молились, а мама все лежала на тім самім місці і нікуди не пішла. Чогож тато говорив, що мама пішла до Бозі?

Та опісля те все змінилось. Прийшли якісь люде, принесли велику скриню і поклали сюди маму. Опісля світилося багато свічок, прийшов духовний отець, той що в церкві співає, і тут співав, вимахував кадильницею і на всю хату пахло кадило. Відтак скриню закрили дошкою, забили кілочками, поклали на сани й повезли з подвіря. Тато йшов за саньми і провадив Одарку за руку. Люде плакали і Одарка плакала теж, але аж тоді, як скриню з мамою спустили в глибоку яму на цвинтарі та й стали землею присипати. Одарка дуже наляка-

лася, що маму присиплять землею, що вона вже певно з ями не вийде, і вже ніколи до хати не вернеться.

Привів її тато з цвинтаря до дому. І щойно тепер Одарка зрозуміла, що мами вже нема, що мама пішла до Бозі. Ще того самого дня посходилися люде, сиділи в хаті, балакали, співали, а батько з тетою Паранькою та дядьком Якимом людей частували. Опісля Одарці схотілось дуже спати, а стара наймичка, Варварка, занесла її в комору і поклала на лежанку. Відходячи поцілувала Одарку і сказала: Спи, моя бідна сирітко, хай тобі янгол присниться.

По смерті мами Одарці було невесело. І батько ходив смутний. Було прийде в хату, сяде на лаві, возьме Одарку на коліна, гладить її біляву головку, цілує та все приговорює: „Бідна сирітко!“ Тоді Одарка чула, що на її головку капають з батькових очей горячі сльози. Так само робить з нею і Варварка, а Одарка всюди за нею ходить, як було иноді за мамою.

Але й це не довго тревало. Занедужав і батько, довго не вставав, та й теж умер. І тато пішов до Бозі, як це Одарці Варвара говорила. І вона розуміла, що це значить. І все тепер так само робилося, як минулого разу, коли хо.али маму. Одарка вже знала, що ця велика скриня називається домовина. І тато так само лежали серед хати поміж свічками. І так само їм співали, а потім вивезли на санях на цвинтар. Лише, що тепер вела її туди Варвара за руку і обое дуже плакали. Тепер Одарка ждала, коли і вона піде до Бозі за татом і мамою, але на це треба трохи подождати, бо тато не пішли до Бозі враз з мамою, лише трохи згодом.

Та поки що воно стало тепер з Одаркою трохи йнакше. Зараз з цвинтаря забрала її з собою тета Паранька і повела у свою хату. Одарка бачила, що Варвара плаче за нею та й їй самій не хотілося зі старою розставатись, та нічого було робити.

У тети Параньки було кількоро дітей, але не було таких статків, як у Одарчиного батька. Одарка не хо-

тіла з тітчиними дітьми ігратись, вона увесь час плакала, бо їй дуже жаль було за батьківською хатою, куди

її не пускали. Вона зрозуміла тепер свою самотність, на світі, навіть старої Варвари коло неї не було. Тато й мама так її любили і пішли до Бозі, а її оставили саму. Чому це так? Бувало, коли обоє кудинебудь ідуть, чи до міста, чи на храм, то забирають її з собою, а тепер її саму оставили, хоч пішли далеко аж до Бозі. Через те мала Одарка великий жаль, хоч сама не знала до кого, хто їй кривду зробив, хто мав її забрати з собою: мама, чи тато? Та може вони ще вернуться, щоби її забрати, бо обоє її дуже любили. Вона тямилася добре, як мама її пестила та голубила, бо вона одинока в дома була. Бувало батько верне з роботи, а Одарка вже біжить до нього, та в руки плеще, та сміється, радіє. А батько візьме її під пахи, посадить собі на плече, носить, підгоцкує та говорить: Скажи, Одарко, мамі, яка ти велика. А вона кличе: Мамо — висі, я вика! З такими думками-гадками Одарка перший раз засипляла під чужою, не батьківською стріхою, томлячим, важким сном.

II.

Одарка, прокинувшись вранці, не знала зразу, де вона є. Аж опісля стямилася, побачивши в хаті тітку і її трое дітей: Максима, Марину і Панаса, що заєдно кричали і допоминалися їсти. Одарка нагадала все відразу, і стала голосно плакати. — Вже досить того, говорила тета сердито. Набексалася*) вчора, буде з тебе, ходи їсти. Одарка відразу замовкла. Вона ще ніколи не чула, щоби хтонебудь до неї так сердито говорив. Тета Паранька була все для неї така люба, солоденька. Було прийде за чим небудь до Одарчиної мами, чи молока, чи зерна, крупів або барабольки на переднівку випросити, так зараз до мами: „Сестричко-голубко, пожалій мене

*) Набексалася — наплакалася.

бідну, у нас так тяженько, діти їсти жибонять, а нам пі звідки взяти — звичайно переднівок, поратуй чим ласка". А мама йде зараз в комору і дає. Тоді тета припадає до Одарки, та цілує, та пестить, та приговорює: „Чому, Одарочко, не прийдеш коли до нас, з моїми дітьми погуляти? Моя Маринка заєдно тебе згадує. Прийди конче, попроси мамуні, щоб тебе пустила.

А коли Одарка до тети справді часом прийшла, то вже їй місця не могли знайти: і це і те дають Одарці. А тепер тета сердиться на неї: Перестань бексати! Одарка не могла з дива вийти, вона налякана перестала плакати, але зі своєї лежанки не вставала. Тета каже сердито: „Слухай, Дарко, я два рази говорити не люблю. Кликала тебе їсти, так ходи зараз, а то опісля нічого не дістанеш. Ти у своєї мами була одна, то можна було возитися, а я вас маю тепер четверо і в мене нема часу. Але Одарка таки не пішла. Вона обидилася і тепер в її дитячу головку прийшла инша думка. Вона вийшла з хати і побігла що сили на батьківщину. Не була тут від учора, відколи вийшла за татовою домовиною на цвинтар... Тут було пусто і на оборі, і в стайні. Перед хатою замітала стара Варвара. Вона зразу Одарки не покмітила. Одарка перелізла через перелаз і стала собі біля старої наймички. Варвара, побачивши її, кинула мітлу і взяла Одарку в обійми, сіла з нею на приспі під хатою і почала плакати:

— Сирітки ми обі, моя люба Одарочко. Нема в тебе батька, мами, а у мене не стало моїх добродіїв. От така наша доля; та ще нам і розлучитися треба. Думала я, що в цій хаті я й віку докоротаю, та от мене звідси проганяють...

— То татова і мамина хата, — каже Одарка, віддучи губи. — Я з тобою буду тут жити все, а до тети не хочу йти.

— Не вдієш нічого, моя пташко, так старші порі-

пили і так цьому й бути. Нас уже розлучили. Мені треба йти в найми, заки в старці піду та з торбою жебрати буду, а тебе тета бере до себе і там житимеш. Твою батьківську хату у найми пускають...

— А я до тети не хочу, бо тета на мене сварить...

— Ой, певно, моя дитинко, що тобі ніде так добре не буде, як у мами було, та годі; ти ще дитина і тобі ніхто не дасть волі, щоб так було, як ти хочеш...

Варвара попестила Одарку, поплакала над нею, вичесала їй голівку, заплела в кіски і таки уговорила йти до тети, щоб часом її не всердити; вонаж тепер має Одарці заступати маму.

Тета привітала її криком:

— Що ти собі гадаєш? Мені так не будеш лазити по голові, як твому батькови. Де ти сьогодні була і хто тобі дозволив з хати виходити? Ой, небого, як не будеш слухати, то так вибю прутиком, що попам'ятаєш... Куди тепер лазила?

Одарка замість відповіді, стала дуже плакати. Вонаж нічого не зробила, що пішла до батьківської хати, а їй за те биттям грозять. Такого вона ще ніколи не чула. Вона слухала все тата і мами й за те її хіба хвалили, а не то що.

— Тихо будь, — крикнула тета, — бо пожалувеш того.

Одарка припала головою до лави, закрила лице долонями і старалася придавити в собі плач, що їй роздирав душу.

Від першого дня було Одарчине життя у тети погане. Усі на неї сварили, кричали, а то і штурхали; особливо допікали їй тетині діти, котрі нераз видирали їй кусок хліба з перед губи. Усю гарнішу одежу забрала в неї тета на свою Маринку, а Одарка мусіла ходити в старій, зношеній. Часом лише дядько Яким, побачивши її кривду, постояв за нею і на других нагрімав, та вони

всі на очах дядька не чіпали її, за те за плечима дядька діставалося їй добре. Одарка мала тільки відради у 'сво-
йому горю, що було попестить стару мамину корову, або
телятко, або пса Лиска, котрий її на крок не відступав.
А при неділі, чи при святі стара Варвара прийде, вимие
та вичеше голівку і заплете коси. Колиб не те, то може
ніколи не булаб чесана, бо тета тим не турбувалась.

Люде в селі бачили те все і стали на тету і дядька
виговорювати, що сирітським добром багатіють, а про
сироту не дбають. Вони Одарку жалували, та нічого не
могли вдіяти, бо комуж її було прийняти, як не рідним
дядькам?

А тета чим раз більше знущалася над Одаркою.
Вона її дуже не злюбила, називала непотрібом, та усі
кутки нею витирала. Зразу заставляла її пасти гуси,
а далі телята, вівці, а опісля й корови. А вже коли
Одарка не могла чого зробити, то тета її за непослух ка-
рала.

Одарчині дядьки багатіли сирітським добром, а лю-
де, бачучи це, приговорювали собі: Чуже не загрів, треба
буде колись, як дитина виросте, здати рахунок з усього,
що взялося.

Знали про те добре і тета й дядько. Тета придуму-
вала над тим, як-би воно не лише не треба було скла-
дати рахунку, але як-би воно добре було, колиб так ціле
Одарчине майно перейшло виключно до неї, як найбли-
щої кривної. Таку думку їй лихий піддав, а за цею пі-
шло ще й друге бажання у тети, як-би воно добре було,
колиб те опудало денебудь пропало. От помирали бать-
ки, а воно лишилося, не знати нащо й пощо. Тета стала
щораз більше над Одаркою знущатися, морила її голо-
дом, то що. Вона виставляла її на студінь, не зодягала
як слід. Від того Одарка зимою сильно занедужала,
а тета аж свічку світила перед образами, щоб „Господь
змилосердився над сиріткою і забрав її до себе, щоби не

мучилася". Та Господь таки не послухав цього лукавого бажання і Одарка, хоч з тяжкою бідою, а таки подужала. Стара Варвара, довідавшись, що Одарка хоря, хотіла її пильнувати та обходити, але тета на те не пристала. Ніхто так дитиною не буде піклуватися, як рідна тета. — Вона була з цього дуже невдоволена, що Одарка видужала. „Вже доходило, — думала собі, — а таки не вмерло, лише вилизалося. Га, коли Господь не хотів її до себе забрати, так треба мені дещо видумати, щоб те чортеня від мене пропало“.

Та зразу її голова не могла нічого путнього видумати і вона загадала з чоловіком порадитись. Чоловік, ніколи не противиться їй і все робить її волю так, як вона хоче. І тепер вона зможе уговорити його, що таки Одарки треба з хати позбутися. Треба лише взятись за діло осторожно. Та коли за першим разом не вдасться, то за другим, третім вона так чоловіка переконає, що він певно їй допоможе виконати те, що вона загадала. Одної ночі вона каже до чоловіка:

— Якиме, Якиме, біду ми собі взяли на голову з цею Одаркою.

— Та то твоя кров, не моя...

— Ну і щож з того? Коли моя, то й твоя, бо ми собі шлюбні... То така нероба, що далєбі нічого з неї не вийде.

— Вона ще дитина. З неї все можна зробити, але її треба би інакше повести, а не так, як ти це робиш...

— Я маю свої діти і маю коло чого заходитися. Вона і так великою богачкою буде...

— Як тобі так з Одаркою тяжко, то віддамо її кому небудь в громаді з цілим її майном. Хто будь її візьме охотно, бо є за що коло дитини ходити.

— Але тобі треба буде розчислитися з її майном.

— Ну то і розчислюсь. Хіба я що вкрав? Не боюся.

— А все воно було би краще, коли би без розчистень усе при нас осталося, якби вона вмерла.

— Чекай псе, аж кобила здохне, а Одарка не спішиться вмирати.

— Я думаю, якби вона так де пропала...

Яким аж зірвався з постелі:

— Ти хіба здуріла, або лихий тебе опутав? То ти хотіла би дитині віку вкоротити? Хочеш потім на шибениці повиснути? Ти хрестися та молишся, щоб Господь від тебе ці грішні думки забрав...

Тета побачила, що задалеко на перший раз скочила і хотіла відразу завернути.

— Що? Ти може думаєш, що я душогубка? А тобі що на дурний розум прийшло? То я лише так натякнула, що колиб Одарка пропала, то не треба би рахунків здавати, але про те, щоб я мала що лихого заподіяти, я ані не думала. Я її крові не хочу, краще би я вмерла...

— То чого дурниці верзеш і де інде міриш, а де інде стріляєш? Краще ми про це не говорім, бо коли ще раз таке заговориш, то я таки віддам Одарку котромусь з сусідів, з цілим її майном.

— Ти дурний та й годі. Ти гадаєш, що я держала би її одну годину без майна? Та ти мене зрозумій вже раз, що як би Одарка зчезла, то її майно дісталось би нам та нашим дітям...

— Наговорила ти, небого, сім міхів полови та одне другого не тримається. Тебе може коли справді дідько опутати та й дитині що заподієш. Ти не подумаєш, що самою думкою грішиш та гнів Божий на себе та на нас усіх стягаєш. Тьфу, на твою дурну голову! — Яким повернувся до стіни і не хотів далі з жінкою говорити, хоч вона ще довго не могла успокоїтися. Нарешті собі подумала: „Нема з ким говорити, не то допоміч, але й поради від нього мені не ждати, то я собі сама пораджу“:

а її майно собі забрати, не покидала її ні в день, ні в ночі. Їй аж сон відбирало, так заєдно про те думала, аж поки не видумала діявольського пляну, та лише вижидала. відповідної пори, щоби цю думку в діло переставити.

III.

Було то якраз на другий рік з того часу, як Одарка перебувала у дядьків. Вона за той час дуже змінилася, змарніла і висохла. Її дитяча веселість кудись поділася. Вона була все сумна, бо на неї завжди кричали та сварили. Від цього вона стала злюча і за виїмком старої Варвари, Лиска й маминої корови, нікого не любила.

Одного літнього дня мав дядько Яким поїхати до міста за ділом. Та йому страшно не хотілося їхати, бо якраз були сінокоси і шкода було втрачати день. Паранька заєдно йому пригадувала, що треба їхати і дуже його до цього намовляла. Остаточнo Яким скосив луку і вибрався возом в дорогу, з котрої мав вернутися за два дні. Цього Паранька ждала, як каня дощу. Чоловік поїхав пополудні, а вона зараз ладилася у ночі поїхати на Сухий Верх громадити сіно та поскладати в копиці. Казала наймитови зладити другий віз менший з полукішком і запрягти одного коня. Вона поїде досвіта і возьме з собою Одарку, щоби їй помагала сіно стягати в копиці. Ніхто з домашніх тому не подивувався, бо таке в господарстві нерідко водилося. На Сухий Верх було далеко і треба було виїздити під ніч, щоб над раном заїхати на місце і дещо зробити, а другої днини над вечером вернутися.

Тета вже не могла того вечора спати і вижидала хвили, коли їй треба буде їхати.

Відтак винесла сплячу Одарку на віз, поклала в сіно в полукішку і прикрила веретою. Дорогу на Сухий Верх тета знала дуже добре, та виїхавши за село,

вона не поїхала на Сухий Верх, лише повернула в гори на ліво на Кичеру*), де був великий густий ліс. Тета так спішилася, кладучи Одарку на віз, що серед ночі не покмітила, що запаска Одарчина держалась одним рубцем дитини; решта впала на землю і цілу дорогу воліклась за возом по землі. Їхала так цілу ніч до рана. Треба було їхати під гору помалу, бо на одного коня було за тяжко. Вже небо на сході сонця зарожевіло, вже птиця лісова прокинулася і стала щебетати свої молитви перед Господом Творцем, як Паранька заїхала під сам верх Кичери, серед густого, великого ліса. Тут вона попала на невеличку галяву серед ліса, оточену густими корчами малинника та ліщини. Вона пристанула, зняла обережно Одарку з воза і занесла її сплячу та поклала разом з веретою і фартушиною на траві перед корчем. Сама вернулася назад і не даючи коневі відпочати, завернула і, начеб за нею чортяки гонили, помчала з гори манівцями на Сухий Верх.

Вона була дуже рада, що позбулася з хати того опудала-непотріба. Вона була певна, що Одарка до дому більше не вернеться. Раз тому, що Кичера була дуже далеко, отже така дитина не буде мати сили на таку дорогу. Друге, що її ще тої ночі може що загризти. По третє, якби її там хто і знайшов, то вона крім цього, що називається Одаркою та що в неї є тета і дядько, нічого більше про себе сказати не зможе, навіть не знає, як називається їхнє село. Паранька зі свого діла була дуже рада. Її совість ще не прокинулася, ще не робила їй закидів, що дитині може що злого приключитись. Вона над тим не думала, бо у неї була одна, однісінька думка, що коли Одарка пропаде, то ціле її майно дістанеться їй та її дітям і вона буде богачкою на ціле село.

*) В гуцульським говорі слово „Кичера“ означає гору, покриту під самий вершок лісом.

Тим одним вона радувалась. Однак совість стала у неї прокидатись, ще заки до дому вернулася. Прокидалася

дуже поволеньки, мов мала дитина зі сну. Та Паранька, оскільки могла, до цього не допускала. Коли їй прихо-

дило на думку, що це її кров, дитина рідної сестри, котра не раз і не два, а кілька їй лише було потреба, подавала помічну руку, то Паранька заглушувала свою совість ось як: „От любя сестричка, яка вона була все для мене горда та пишна. Було коли й дасть мені яку поміч, то так аж показує, яку вона мені ласку робить. Овва! не знати що, а я хочу також раз бути багачкою...“ І ця думка стати багачкою затемнювала їй розум, присипляла совість і з такою думкою вона вернула вечером до дому. На возі привезла трохи сіна з Сухого Верха, щоб мати доказ, що вона справді там була і щоб могла на випадок потреби перед людьми і чоловіком виправдатися. Вернувши з ліса, вона застала в дома віз з поломаним колесом. То її дуже занепокоїло, бо тим возом їздив нині до міста чоловік, видно, що вернувся раніше, чим вона і певно буде питатися, де Одарка. Їй хотілося такі питання відложити на пізніше, щоб мати час передумати, що має відповісти.

Чоловік предчував щось лихого, коли дізнався від наймита, що господиня виїхала ще в ночі на Сухий Верх громадити сіно, та й взяла з собою Одарку. Він ждав на жінку нетерпеливо біля хати і зараз спитав її:

— Де Одарка?

Жінка вдала, що дуже занепокоєна і сказала:

— Хібаж Одарка не вернулася? Пішла дурна рвати горіхи і десь заблудила, даремне я шукала за нею всюди і кликала, аж захрипла. Я думала, що вона сама вернулася до дому.

Та Яким цим ласкавеньким словам ніраз не повірив. Він знав, як жінка не любила Одарки. Самаж йому говорила, що загадує. Він знав, яка погана душа у його жінки та що в неї нема крихітки серця, а ціле щастя бачить у цьому, щоби стати багачкою. Він уже знав, що дитину занапастила жінка і його аж зморозило. Тепер узяв жінку за руку і повів мовчки до ко-

мори та замкнув за собою двері. Стиснув її за руку так, що вона аж засичала з болю і запитав крізь затиснені зуби:

— Скажи правду! Чи ти дитині віку вкоротила, чи лише покинула серед ліса на боже змилювання?

— Що тобі в голову прийшло? Ні одно, ні друге я не зробила, а так як кажу. Одарка пішла за горіхами і відстала від мене...

— Жінко! Ти неправду говориш, ти накличеш на нас усіх гнів божий і тяжку кару. Тям, що у нас є троє дітей, для котрих ми у Господа щастя молимо. А що буде, коли Господь схоче нас за це покарати і нам забере їх?

Він говорив з такою розпукою, що Паранька аж налякалася. Вона сподівалася, що чоловік в тій хвилі кинеться на неї та убіє на смерть.

— Говори правду, до гріха мене не доводи, а то далєбі сокирою голову відрубую, як курці. Коли вже чорт опанував твою душу і в нашій хаті розсівся, так мені вже все одно. Зараз говори, що ти з дитиною зробила? Чи вона жива?

— Та кажу тобі, що жива, чорт її не взяв, тільки що десь в лісі заблукалась, а я сама вертати мусіла...

Яким не сказав більше ні слова. Він одягнувся, взяв палицю в руку, в торбу трохи поживи і пішов, не гаючись, в ліс.

Паранька рада була, що так сталося. Чоловік підпевно на Сухий Верх, а там певно Одарки не знайде і верне з нічим. Вона хотіла, щоб Одарка не вернулася. Це коштувало її тільки праці і труду, заки таке видумала і виконала, а тепер це все малоб піти на марне? Не буде Одарки, то її майно при ній остане. Інакше, як Одарка підросте, треба буде все віддати, з усього вирахуватись. Хай собі чоловік походить одну ніч по Сухім Верху, а на Кичеру він певно не попаде, а вона не гадає його ні за-

вертати, ні справляти на добру дорогу. А совість? Е, що там. Таж вона її ані не вдарила, не то що, а поклала мов збите яйце на траву, щоб виспалася добре і сама про себе промишляла.

Таке собі думала безсердечна тета. У неї на умі одна думка була: придбати для себе і для своїх дітей Одарчине добро і для того вона навіть не зважала на спасення своєї душі. Вона поклалася спати, не турбуючись тим, що чоловік цілу ніч шукатиме на Сухому Верху того, чого певно там не найде.

І справді дядько Яким ходив цілу ніч, гукав, кликав Одарку по імени, та кожного разу почув хіба свої власні слова, або відгомін з поміж скель та дебрів, а більше нічого. Йому було дуже важко на душі. Жаль йому було бідної сироти, яку може вже дикі звірі пожерли, або може де впала зі скелі в пропасть та розбила своє марне молоде тіло, а може її де гадюка вкусила і тепер вона конає безпомічна в тяжких муках. А вона, ця Одарка, була така гарна, добра дитина. На свою жінку був він дуже лихий за її нахабність, лакізмство, безсердечність. За те, щоб здобути чуже добро, вона не вагалася людині життя вкоротити та свою душу чортови занастити. За такий злочин Бог буде карати. І цього Яким дуже боявся, бо кара могла стрінути і його самого через недобру жінку. Він присів утомлений під грубим буком і важко заплакав. А опісля став Богови молитися за гріхи своєї недоброї жінки, та за те, щоб Господь охоронив бідну дитину і справив її між добрих людей.

А що буде, коли Одарка справді пропала? Колиб так він сам, або хто з людей знайшов покрівавлену одяжу, або недоглоджені кісточки Одарчині, тоді що? Чи він має видати жінку судови? Тож його жінка, котрій присягав в церкві, що її не покине і остане їй вірний. Що він тоді зробить? Яким важко задумався і таки під деревом заснув та спав так аж до самого ранку.

Вертаючи до дому, він ще гукав і кликав Одарку. В дома був сумний мов хмара і до нікого нічого не гово-

рив. Паранька вдавала заклопотану і питала його, чи не найшов Одарки. Він пізнав жінчине лукавство, сердився

дуже і плюнув її в лице та погрозив кулаком так, що вона справді налякалась.

Він почував себе зовсім безрадним. Що йому робити? Він вийшов з хати і сів на приспі. Тоді приступив до нього пес Лиско та подививсь сумно у вічі, начеб питає: а де ви, люде добрі, занастали дитину мого господаря?

Яким начеб відгадав думки пса і наставив до нього руки та відтак погладив його по голові.

— Зле, Лиску, эле ти пильнував Одарку, пропала дитина. Можеш ти поміг її найти?

Пес начеб зрозумів людську мову, замахав хвостом і скочив на бік, начеб справді хотів іти, то знову підступав до Якіма. Тета почула в хаті, що Яким говорить і, не знаючи до кого, вийшла з хати. Та лише показала на порозі, Лиско вискалив на неї зуби і сердито загарчав. Вона злякалась і пішла в хату, а в душі подумала: „Тебе також треба спрятати, чортове насіння, ти колиш мене ще зажреш на смерть“. А Якимови начеб яка спасенна думка прийшла до голови. Він встав з приспи, пішов в хату, переодягнувся на дорогу, взяв торбу з харчами, добру палицю, встромив за широкий ремінь добрий подвійний пістоль. Опісля захопив з жердки над постелею Одарчину хустину і вибіг прожогом на двір. Тут ждав на нього Лиско.

— На, Лиску, понюхай добре хустину, це Одарчина і покажи свою песю штуку, пошукай дитину. Як найдеш, тоді будеш у мене в пошані, поки твого віку, страви тобі не пожалую.

Лиско скакав з радости, обнюхав хустку і став брехати, дивлячись весело на господаря, начеб його впевнював:

— „Не журіться, я певно її найду, ту любу, добру Одарку“

Яким застромив хустку за пояс і подався за ворота. Пес вітрив по землі, підібравши хвіст під себе. Від часу до часу оглядався поза себе і погавкував весело, уривисто, накликаючи Якіма до поспіху. Яким справді поспішав за ним що-сили. Прийшовши на роздоріжжя, Яким немало счудувався, як Лиско завернув на ліво і замість на Сухий Верх помчав стрілою в сторону Кичері. Яким подумав собі про свою жінку: „А то недобра, навіть їй не жаль, що я всю ніч даремнісеенько по лісі блукатиму. Вона певно побоювалася, щоб я дитини не знайшов“.

Яким поспішав за Лиском, аж втомився. Сонце пекло дуже, він зіпрів і присів під смерекою, щоби відпочати та прикликав пса. Пес вертався нерадо, бо йому було пильно бігти наперед. Яким дав йому хліба і бриндзі, перекусив сам, напився відтак води з потічка і пішли далі. Над вечером зайшли в густий ліс на Кичері. Довгенько ішли тою доріжкою, де було ще знати сліди коліс, куді Паранька їхала. Відтак зайшли на поляну, де Паранька оставила сплячу дитину. Пес крутився довго по тім місці, відтак завив голосно, аж Якимови лячно стало. Йому здавалося, що пес тим виттям смерть віщує. Він приблизився до того місця. Трава була тут столочена, на землі лежали порозкидувані квітки, котрими вчора тут Одарка бавилася. Яким присів на цім місці, подивився на заходяче сонце оскільки його поміж деревами можна було бачити і сказав до себе в голос: — Спічнемо трохи і підемо далі. Він виймив з торби хліб, перекусив, подав псови, трохи випрямив кости і пішов далі за слідом пса. Пес опять збентежився, не могучи знайти сліду, хотів завертати дорогою, котрою сюди прийшли, аж нараз радісно загавкав і помчав стрілою поміж корчі ліщини стежкою. Яким не міг його наздігнати і хоч від часу до часу прикликавав до себе, те однаке пес рвався наперед і веселим гавканням показував дорогу.

Довгенько так мандрували, аж опинилися над берегом широкого провалля, порослого малинником, ожинами та дикою рожею. Лиско бігав тут на всі сторони, бо не знав, куди зійти з берега в долину. Яким держався корчів, подрапав собі руки, поки з бідую зліз в долину. Тут вже не було корчів, лише досить стрімкий беріг порослий хабаззям. В такому місці найбільше гадюки виводяться і Якимови лячно стало, що Одарку могла тут гадюка смертельно вкусити. Зійшли так аж на край провалля, куди плив гірський потік. Вже геть смеркалося. На добавку лиха, пес втратив над потоком слід і не міг його ні з правого, ні з лівого боку найти. — Годі, говорив до себе Яким, — тут нам і переночувати треба. — Він пішов понад беріг, назбирав сухого галуззя, яке тут підчас повені повикидала вода. Яким викресав огонь і розклав ватру. Він був уже втомлений. Одну ніч набідувався в дорозі, де йому зломилося колесо і мусів завертати, відтак цілий день ждав на Параньку, опісля знова товкся по Сухому Верхови, а нині цілий день ішов. Розвівши великий вогонь, він ліг коло нього і незабаром кріпко заснув.

Другої днини пробудився від того, що по цілому лісі щебетали пташки. Яким розглянувшись, немало здивувався, що Лиска не було зовсім. Він став його кликати, та дарма, ні сліду не було. Яким налякався. Сам він нічого не вдіє. Вже вчора пес втратив слід над потоком. Сьогодні або знайшов за потоком слід і пішов далі сам, не могучи господаря гавканням збудити, або вернувся до дому. А могло бути й таке, що дикий звір піймав Лиска, піймав та й пожер. Як би воно не було, а всеж погано, бо далі нема чого пускатися самому. Яким у цім лісі не був ніколи, і навіть не знав, де він кінчиться і що є за тим лісом. Треба було, хоч з болем у серці, вер-

вив молитву, зів кусок хліба і став драпатись знову тою самою дорогою, якою його Лиско сюди привів.

Вертав до дому з важким болем у серцю. Сюди йшов він з надією, що віднайде дитину і все лихо минеться. Тепер бачить, що цього не буде, бо і вірний пес кудись пропав. Одарки він не відшукає, а жінчин гріх накличе на його голову божий гнів. Господеви може подобатись забрати йому діток, які він так дуже любить. „Господи, не карай мене так важко, молився Яким, краще вже мене забори до себе“. Або може бути і таке, що грім вдарить у хату, в якій сидить така велика грішниця і розторощить її, а з нею і невинних. Такий гріх треба конечно ще на цім світі спокутувати, та як? Над тим він думав цілу дорогу, вертаючи до дому.

Паранька знову показувала із себе затурбовану з того, що Яким вернувся без дитини, а навіть без пса. Яким сів мовчки на лаві в хаті. На питання жінки анї словечка не відповідав. Паранька цього дуже налякалась. Вона воліла би, щоб її чоловік вилаяв, або й вибив. Так вона брялася тої тишини перед бурею. Аж тепер страшно їй стало, що дитина могла пропасти, за що жде її страшна, невидана кара. За це справді може її Бог тяжко покарати. Яким ждав, коли діти позасипляють. Тоді встав з лави і приступив до жінки та заговорив глухим, твердим голосом, мов би хто говорив до неї із того світа:

— Я дитини не відшукав, а Лиско, що завів мене на ту поляну, де ти Одарку полишила та й ще далі, — пропав без вісти. Може бути, що пес натрапив на слід того звіра, що пожер Одарку і та сама звірюка і вірного необачного пса пожерла. Отже дитини нема, а цьому ти винувата. Навіть не виправдуйся, бо ти мені сама говорила, що треба Одарку спрятати, щоб її майно собі загорнути. Із нахабности і лакімства стала ти душогубкою невинної дитини. Цього Господь не простить і покарав

тебе, дай Боже, щоб ще на цім світі, щоб ти не мусіла у пеклі за це мучитися... Яким зітхнув важко і задержався. Паранька відчула вагу цього заслуженого обвинувачення, кожне слово пекло її, мов розпалене залізо. Вона стояла перед чоловіком мов засуджена, навіть не пробувала себе виправдувати. Яким говорив далі:

— Коли тебе кара божа стріне, то вона може досягнути й того, хто біля тебе під ту пору буде близько стояти. Ти скривдила сироту, а такий гріх накликає на тебе пімсту. Тебе може кожної хвили вбити грім із ясного неба, а від цього може дістатися і мені і дітям. Отже кажу тобі, Паранько, що хоч ти мені шлюбна жінка, я з тобою разом жити не буду, бо я боюся і за себе, а ще більше за діти. Йди собі, небого, з хати куди хочеш, йди шукай Одарки. Як знайдеш, то вертайся до дому, тоді я тебе радісно прийму, тепер я тебе так засудив... А колиб ти мого засуду не послухала і не хотіла вступитися з хати, або поміж людьми на мене жалувалася, що я тебе прогнав, тоді позбудуся тебе в той спосіб, що піду і скажу на тебе все судови, а тоді гнитимеш в тюрмі. Віднині я тобі не чоловік, а ти мені не жінка...

Паранька такого засуду від свого доброго, слухняного чоловіка не надіялася. Вона заломила руки і стала плакати та проситися:

— Змилуйся, Якиме, зглянься на наші діти, хто-ж їх буде доглядати, як мене нестане? Боже, Боже, що я собі наробила!

— До дітей я найму стару Варвару, вона буде краще ними піклуватися, чим ти, бо ти, небого, — прочуваючи багацтво, не по господарськи їх вести зачинала та розвезла так, що гідь. Ти не плач, не побивайся, бо то ні на що не здалося. Має бути так, як я сказав, а ти вибирай, або підеш по доброму в світ, може ще дитину віднайдеш, або в тюрму, бо я скажу про все першому жандармови, якого стріну. Коли хочеш, то ще цю ніч пе-

реночуй в моїй хаті, але рано, заки челядь та діти повстають, щоби тебе вже тут не було. Я радив би тобі піти ще нічю, щоби тебе ніхто з села не бачив. Ти могла би виговоритися, що я тебе прогнав. Але ніхто тому не повірить, бо ціле село знає, який я був згідливий та податливий для тебе у всьому. Не я тебе проганяю з хати, а твій тяжкий, сирітський гріх. Візьми з собою з хати, що хочеш: візьми свої коралі, дукачі, візьми всі гроші, вони тобі в дорозі можуть придатися. До дому вертайся, коли найдеш Одарку, або коли почуватимеш у своїй совісті, що Господь тобі твій гріх простив. — Не маю тобі що більше сказати... Хай тобі Господь подасть прощення. — Яким вийшов з хати в стодолу і там замкнувся з середини.

Жінка остала в хаті сама. Вона начеб зачаділа від того, що від чоловіка почула. Зразу не могла собі усвідомити, що з нею твориться. У неї страшно в голові шуміло, а серце товклося в груди мов молотком. От чого діждалася. Тепер, коли здавалося, що буде багачкою на все село, що не буде в неї вже тих злиднів, які нераз приходилося їй терпіти, зробилася волоцюгою без дому і без сім'ї. Усе треба покидати та йти в світ за очі, на непевне. А як би не пішла? Вона вже знає, що станеться, бо її чоловік перед нічим не уступить. Прийдуть жандарми та й поведуть у ланцюшках в тюрму... Паранька отворила скриню і стала звідти вибирати те, що їй на дорогу було потрібне. Все складала у клунок на лаві. Притім вона важко плакала плачем тихим, розриваючим серце... Тепер вже хотіла чим скорше з цього місця втекти, як найдалше. Не дай, Боже, щоб діти пробулилися, поки вона піде з дому. Нащо відкривати сердешну рану? Вона приступила до своїх дітей, перехрестила кожне і поцілувала. І знову плили гіркі сльози горохом і спадали на головки сплячих небожат. Її мов ножем по серцю рі-

зало. Оттак із поганого лікарства розставатися з усіми, зі всім, що їй було найдорожче, найлюбіше.

— Діточки мої, простіть мене грішну, вашу нерозумну маму, моліть Бога милосерного за мною, може я ще до вас вернуся і тоді вже знатиму, як жити...

Взяла на плечі клунок і вийшла з хати тихо, мов дух. Вийшла за ворота, оглянулася ще раз на хату, перехрестила її тричі і пустилася в далекий незнаний світ.

Ціле село ще спало. Блідий місяць вже клонився на обрію до заходу, як Паранька минала останню хату.

IV.

Одарку розбудив рано зі сну легкий шелест листя між корчами. Вона відкрила очі і побачила на прогалині серну з двома молодими. Вони дивились на Одарку цікаво, не показуючи переляку. Одарка дуже зраділа. Вона ніколи ще таких звірят не бачила. Їй здавалося, що їх можна так, як маленькі овечки, або телятка прикликати до себе, та поігратись з ними. Вона встала і, наставивши до них руки, закликала: базі, базі, базь! Серна з молодими стояла ще якийсь час на місці, а відтак скочила в корчі. Одарці зробилося жаль. Вона стала розглядатися і щойно тепер покмітила, що вона не в дома, а в якимсь іншому місці, де вона ще ніколи не була. Але їй тут подобалося дуже. В цілому лісі щебетали птиці, аж заходилися; на поляні росла зелена трава, а серед неї стільки різних квіток, що аж за очі хапало: і червоних, і жовтих, і синіх і білих. Одарка нарвала тих квіток, сіла серед трави і стала складати китицю, опісля плести віночок. Їй було дуже весело. Вона зараз стала собі підспівувати пісеньку, яку її ще покійна мама навчила. А вона вже давно не співала, бо коли їй в дома прийшла до співу охота, то тета зараз кричала: тихо, вороно, не кра-

ву другі діти з неї сміялися. Тепер Одарка у цій затишній почувалася зовсім безпечною, бо ніхто їй забороняти не міг. Сонце вже підійшло високо, а Одарка сиділа на одному місці, порядкуючи свої квіти. Біля неї бренила муха, відзивалися в траві цвіркуни, скакали коники. Один скочив на руку і став їй придивлятися своїми великими очима, начеб питався: а що ти тут робиш, і де ти будеш цієї ночі спати? Одарка засміялася своїм срібним голоском, бо цей коник видався їй дуже смішним. Вона хотіла його піймати рукою, та він в тій хвилі скочив далеко в траву.

За якийсь час Одарка почула голод і спрагу. Вона стала довкруги розглядатися. Зразу їй здавалося, що ось за цією ліщиною стоїть певне якась хата. Тепер, розглядаючись, пізнала, що тут ніде хати немає, що вона у великому лісі, про котрий чула не раз від старієї Варвари. Чула, що в лісі є медведі, вовки, дикі коти, котрі людей поїдають на смерть. Одарку опанував великий страх, що і голосу з себе не могла добути. Одна лише думка заволоділа в її діточій голові: тікати звідсіля чим скорше і як можна найдалше, щоб заховатися від тих лютих звірюк, які загрожують їй на кожному кроці.

Одарка кинулась прожогом поміж корчі ліщини і почала тікати навмання навперед себе, куди лише можна. Вона продиралася поміж корчі ліщини, малиннику. Колола собі ноження в ожиннику, її лице калічила дика рожа, дерла їй волосся з голови. Одарка на це не зважала, не чула болю, а втікала все далі і далі. Кілька разів зашпоталася і впала, тоді зривалася мерщій і з великим криком бігла далі.

Вже сонце показувало на південь. Одарка дуже знемоглася. Почула великий голод і спрагу, до того пекли її рани на руках, нсгах і лиці. Вона добувала останніх сил, щоб лише втекти з цього страшного, великого ліса. Аж добігла до берега великого провалу. Вона бігла сюди

мов божевільна, пристала над краєм, втратила рівновагу, і впала з берега вниз. Втратила пам'ять і вже не тямил, що з нею сталося даліше.

Та під тим берегом стояла якраз людина, що почувала розпучливий крик і намагалася Одарку остеретти та здержати. Але перелякана Одарка нічого не чула й не бачила, летіла мов нетля на світло... Під тим провалом стояла, мов сухий опеньок, старенька бабуса. Вона почувала Одарчин крик, відтак її побачила, кликала до неї, щоб уважала, вимахувала костуром, та це нічого не могло. Одарка впала з берега і стала котитися поміж бур'яном та по каміннях вниз і тут її здержала бабуса. Одарка лежала на землі обімліла без пам'яті. З її лиця, рук та ніг плила кров. Бабуса забрала Одарку в плахту на плечі і понесла вниз до потічка. Тут обмила її рани, пообкладала листям і поперевязувала кусниками Одарчиної хустини, яку подерла. Тепер стала її приводити до пам'яті зимною водою з потічка, доки Одарка не відкрила очей.

Одарка побачила над собою стареньку бабусю і дуже її налякала. Бабуса була суха мов засушена риба. Лице поморщене мов зів'яле яблуко. Сиве волосся визирало зпід хустки, якою перевязала голову. В роті не було зубів, тому то борода підійшла в гору і зблизилася до носа. Руки в неї були сухі і обгорілі від сонця. По них понятагалися грубі сині жили. Стара мала на собі грубу полотняну сорочку, розп'яту на грудях і стару горботку*). Через плече перевісила велику торбу, в яку збирала зілля та лісові квіти. Крім того вона мала з собою велику полотняну плахту, в яку саме загорнула зомлілу Одарку. Біля бабусі лежав великий пес з висопленим, довгим язиком і важко дихав.

Одарка дуже налякала бабусі. Їй нагадалося оповідання старої Варвари про лісових бабів-чарівниць, які

*) Фартух, який носять Гуцулки: складається з передньої пілки і з задної, по боках є розпір.

крадуть малих дітей. І вона собі подумала, що то певно лісова баба. Одарка заслонила руками лице і стала плакати.

— Дитинко, не бійся мене, я тобі нічого злого не зроблю. Ти певно голодна, на тобі кусок паланиці; я тут троха ягідок назбирала, бери та й їдж.

— Коли я вас, бабусю, дуже боюся, бо ви либонь лісова баба, що малих діток хапає і топить.

— Не бійся, серденько, каже бабуся, всміхаючись.
— От ти найперше поживись сама, щоби була в тебе сила йти...

— А колиж ми підемо: до дому, чи до тети?

— Підемо, та ще не зараз, ось бачиш ніч буде і сьогодні не наспіємо, аж завтра.

Одарка була дуже голодна і стала їсти паланицю та ягоди. Тепер вже не лякалася бабусі, котра гладила її по головці.

— Давно тебе, бачу, дитинко, не чесали...

— Давно. Сама не знаю коли. В неділю мала прийти стара Варвара зачесати мене та голову вимити...

— А мама тебе не чеше?

— Моєї мами і тата вже давно нема. Пішли обоє до Бозі.

— А у кого-ж ти тепер живеш?

— Я у тети Параньки і в дядька Якима. Вони все з нашої хати перебрали до себе: корови, коні і нашу стару корову і телятка. А в нашій хаті сидить Панько Наконечний, Варвара пішла в найми до Стефана Підлужного. Вона лише в неділю і свято приходить і мене чеше та миє.

— А тета тебе чому не чеше?

— Не знаю. Тета на мене сварить, а часом і бє, а тітчині діти все штурхають і прозивають непотрібом, тільки дядько деколи мене погладить.

— А чого ти, дитино, до цього ліса забігла?

— Я не забігла. Я поклатась звечера на лаві спати, там де все, а коли прокинулася, то вже була в лісі. Там такі гарні квітки були. Я зразу їх збирала, та відтак налякалась вовка, бо Варвара говорила, що в лісі є вовки і я стала втікати...

— Чи ти ще дуже голодна?

— Вже ні.

— То встань, підемо до дому.

Але Одарка була така знеможена і так дуже перелякалась, що не могла поступитися. У неї кружляла голова так, що мусіла присісти до землі. Бабуся взяла її опять в плахту на плечі і понесла. Попереду біг пес. Перебрила потічок і пішла лісовою стежкою вгору. Перейшовши відтак попід верх боком, стала знову сходити вниз, по другому боці узгір'я. Тут стояла висока скеля, а над нею ріс великий ліс. Зі стіни витікало джерело студеної чистої води. Вода спадала по стіні скелі до великого кам'яного корита, яке собі сама в камені вижолобила, а звідси відпливала в долину малим рівчиком.

Тамто під цею скалою стояла невеличка бабусина хатчина.

Коли бабуся сюди прийшла, то вже сонце мало заходити. Одарка заснула їй на плечах і прокинулася аж під хатою, коли пес став весело гавкати та бігати довкруги хати. Одарка, як злізла з плечей бабусі, стала усім цікавитись, що тут бачила. Хатина стояла одною стіною під кам'яною скелею, що заслоняла її від північного вітру. Віконцями вона була звернена на південь. Під передною стіною була приспа розмальована жовтою та сірою глиною. Стіни хати були білі, лише довкруги вікон розмальовано фарбою широкі сині пасмуги. Додверей заходилося по однім камінним ступені. В сінях була стайня на кози, а на вищій курник на кури. Хата вкрита була драницями, на даху стирчав невеликий, глиною обмащений димар. Перед хатою було чисто позамі-

тане подвір'ячко, а далі плотик і городчик з яриною. Тут стояли ще дві овочеві деревини. На городі крім ярини були дві грядки засаджені всіляким цілющим зіллям, яке бабуся старанно плекала.

Сонце стояло ще високо на обрії, аж як сховалося за високу скелю, то довкруги хатчини настав відразу сумерк. Зараз опісля прибігли з гори дві кози з кізлятами, а кури стали заходити до сіней, дивилися на банти, і вилітали на сідало. Кози з кізлятами мекали весело, обходячи хатину з двох боків. Бабуся взяла їх до сіней і стала доїти. Відтак затопила в печі. Зварила молока і обі з Одаркою сіли вечеряти. Опісля вийшли обі з хатини і посідали на приспі. Бабуся винесла з комори якоїсь масти, намастила і позавивала дівчині ноги, що посідалились, аж потріскали.

— Від чого, тобі, дитино, ноги так посідалились?

— А від роси либонь. Я мусіла рано вставати і корови на межах пасти, а рано по межах є велика роса.

Одарка сиділа на приспі і дивилася в далечінь. Зперед хати було дуже далеко видно. Одарка побачила високі гори, одні вищі других, всі порослі лісом, який під ту пору покрився мракою. Там, де ще лучі сонця її освічували, мрака прибирала різні краски. З одного боку вигналася в гору висока скеля з прямовісним берегом, по якому спливала з дощем залізна руда, що наче чорна, скипіла кров, червонила ту скелю.

Одарка стала довкруги хати бігати і всьому пильно придивлятися. Зараз познайомилася із собакою, цю зва-лася Бурком, і з сірим котом, з козами та з кізлятками.

— Бабусю, а де ваші діти?

— У мене, дитино, діток немає. Аж ось тепер прислав мені Господь тебе. Чи будеш мені дитиною? У тебе і так нема ні тата, ні мами, а в мене дітей нема, тож жиймо разом. Чи добре?

— Добре, бабусю, не давай мене нікому. Моя тета все на мене сварить, та лав мене. Вона забрала мою одержу, та своїй дівчині подарувала, а я мусіла ходити в старім, латанім, а тетині діти мене все бють та прозивають.

— Бачу, дитино, що не було тобі гаразду у твої тети. А ти мені скажи, як тебе кличуть?

— Одарка!

— Ну, гарно, ходім, дитино, в хату. А чи ти, Одарко, вмієш Богу молитися?

— Колись я вміла, як мені мама, або Варвара переповідала; тепер вже не тямлю нічого.

— Я тобі тепер молитву проводитиму, бо треба людині молитися і рано і в вечір. Треба милосерного Бога за все просити і за все йому дякувати...

— Тато мені говорили, що мама пішли до Бозі, а відтак самі туди пішли, а мене лишили саму. Чомуж воно так є, бабусю? Чому вони і мене з собою не забрали?

— Бо тобі ще не пора. Як прийде час, то певно і ти підеш до Бозі і кожне з нас піде. Лише треба бути добрим на світі, бо лихі люде не йдуть до неба поміж зірки ясні, а в пекло між чортів, що їх вогнем печуть та дуже мучать...

— А тета підуть до пекла, чи до неба? Я не хотілаб з тетою в небі бути, бо вона все на мене сварить і бе...

— Це вже сам Господь розсудить, кому куди йти треба. Як чоловік умре, то є така вага і там на оден бік кладуть янголи те, що чоловік доброго зробив, а на другий бік зносять чорти те, що чоловік лихого накоїв, а вже вага показує, куди йому йти прийдеться... А чи ти, Одарко, знаєш, яка то вага?

— Знаю. У нас була вага. Мама важили на ній повісма, то-що.

— Отож бачиш. Людині треба мати за собою більше добрих вчинків, чим лихих, а тоді дістанеться до неба.

На дворі стало темніти. На небі виступали одна по одній зорі. У лісі замовкла птиця. Із скельних щілин стали погукувати сови. На дворі було тихо-тихесенько. Десь далеко почулась трембіта на полонині. У хаті зіпд печі відізвався цвіркун.

Бабуся сиділа на приспі і відмовляла молитви. Біля неї лежала Одарка, поклавши голову на коліна бабусі. Вона дивилася на ясне небо, на місяць, що виходив зпоза ліса, відтак заплющила очі і заснула твердим сном. Бабуся взяла її обережно на руки, занесла в хату і поклала за скринєю на лаві. Сама вернула на двір. Тут було так гарно, що аж не хотілося у хату вертати. Сіла знову на те саме місце і молилася за всіх. Біля неї на землі лежав Бурко, а на колінах муркотів сірий кіт.

Другої днини встала бабуся дуже рано. Видоїла кози та пустила на пашу, зварила молоко і збудила Одарку. Вона дуже довго спала по вчорашній утомі. Бабуся погодувала її молоком з паланицею, а відтак перевязала рани. Опісля вичесала її голову і заплела кіски.

— А що я, бабусю, буду сьогодні у вас робити?

— Що схочеш. От візьмеш мітелку та позамітаєш у хаті, в сінях та перед хатою. А відтак то вже роби собі, що хочеш, лише не вільно тобі ходити без мене у ліс, а то заблудиш і вхопить тебе вовк або дикий кіт.

Коли так бабуся з Одаркою розмовляли, почули, що під горою в тім місці, де була стежка, час від часу гавкав чийсь пес. На те відізвався Бурко і почав собі гавкати. Бабуся зацікавилася і вийшла з хати, а за нею Одарка. Вони побачили, що до їх хати біг з висопленим язиком і підогнутим хвостом, понизивши голову, якийсь пес. Він часто гавкав. Бабуся пізнала, що пес не був скажений. До нього прибіг Бурко; оба стали по собачому обнюхуватись. Бурко загарчав, а чужий пес по-

клався на землю до гори ногами і став жалібно скомліти, начеб просився: „Не роби мені нічого злого, бо я не при-

йшов сюди з тобою жертися“. На те видав Бурко із себе

на бік. Це був знак, що вони оба вже є в згоді. Чужий пес зараз схопився з землі, оба ще раз обнюхали себе і побігли в сторону хати.

Одарка, побачивши цього пса, сплеснула рученятами і закричала весело: Лиско, наш Лиско!

Пес прискочив до дитини такий радий, що трохи її не перевернув. Він склав, скарбунь, потавкував, а далі лизнув її своїм довгим язиком по лиці. Одарка взяла його за шию і пригорнула до себе, стала гладити, цілувати та приговорювати: мій Лиско, добрий Лиско, затужив за мною і аж сюди прибіг...

По першій вибуху радості, Лиско охляв зівсім. Він сів біля Одарки і став важко дихати. Зараз біля нього присів Бурко і дивився на свого кривняка.

— Ой,небоже, змахався ти не аби як, та й голодний ти, аж боки позападались, говорила бабуса. Вона пішла в хату, налила в мисчину молока, всипала вареної кулеші і подала Лискови.

— А ти, Бурку, будь чемний для гостя, бо ти вже своє дістав, — сиди, не рухайся! Вона погрозила йому пальцем.

— То чий пес, Одарко?

— Та то наш Лиско. Його взяли до дядьків враз з худобою. Ні, він сам прийшов, бо його не хотіли брати. Він більше як два дні пересиджував перед воротами, бо його і тета і діти гонили від хати геть, каменюками за ним кидали. Та я йому все таки кусок хліба винесла і Варвара йому дала їсти і він таки лишився. Він заєдно коло мене крутився, як я пасла гусята, або телята.

— Бачиш, Одарко, як він тебе любить, коли аж сюди за тобою прибіг.

— Він мене більше любить, чим тета. Раз хотіли мене хлопці на пасовиську бити, тоді Лиско так люто загавкав, так загарчав, що вони повтікали...

— Знаю я, що варт добрий пес. Тепер ти, Одарко, будеш безпечна хоч би і в лісі, бо чи Лиско, чи Бурко не дадуть тобі в лісі заблудити.

— А чи вони далиб раду вовкови або дикому котови?

— Ой ні, дитино, до цього вони за слабі, тому-то ніколи не заходи далеко в ліс.

— Бабусю, а як Лиско тут лишиться, то ти його не проженеш? Тета говорила, що тим хлібом, що Лиско зість, можна би порося вигодувати. Та я бачу, що у вас поросяти нема, а кози пасуться травою, то їм хліба не треба.

— Не бійсь, дитино, такого доброго, розумного пса не проганяється, бо він собі заслужив, щоб йому до смерти давати їсти...

Від тепер у цій лісовій, маленькій хатині настало нове життя. Бабуся начеб відмолодніла, так дуже раділа дитиною. Вона її що-дня мила, чесала. Вишила їй кілька сорочечок, спідничок, ґартушків, купила постолі, стяжок і гарненько заплітала їй кіски. За те Одарка віддячувалася чим могла. Вона не сиділа безчинно і помагала бабусі в роботі. Найбільше прислужилася старущі тим, що всюди розносила свою молоду веселість, своє щебетання, спів та срібний сміх.

До бабусі приходили з різних сторін люде за радою, за цілющим зіллям, якого вона мала повно в коморі, в скрині та на вищі. Від ранньої весни, до пізньої осени вона ходила за ним по горах, збирала, сушила і складала. Потім роздавала людам, як часом потребували. Частенько ходила сама до недужих, часом на коні їхала, а ніколи не відказувалась допомогти багатому, чи бідному. За те її люде дуже поважали й любили, і ніхто їй нічого не відмовив. Понаносять. бувало. всячини:

колять та попід стріхою поскладають, навозять сухеньких щіпок, щоб старенькій не було зимно, та й щоб мала чим засвітити. Жінки приносили їй полотно, сукно, інколи знова ремінь на постолі. Одним словом бабусі Софійці (вона так називалася) ніколи нічого не забракло. Та вона варта була цього, бо на зілля зналася дуже добре і не одного (як то кажуть) з того світа завернула і на ноги поставила. Було старушка увесь час лише молитви шепче, та хіба сама до себе заговорить. Тепер Одарці ротик не замикається, все щось щебече, про щось питає. І треба їй пояснювати, або казок розказувати. І бабуся оповідає казку одну по одній. Тих казок вона знала дуже-дуже багато.

В цій хатині було тепер любо та весело. Віконця звернені до півдня. Проміння сонця так і бігають по хаті, переганяються. Виписують різні взори по печі та по стінах, а від вікна біжить стовп світла, повний різних малих та більших порошинок, які прибирають кольор-дуги і міняться в очах. Долівка вимашчена сивою глиною, а Одарка пильнує, щоб у хаті був заєдно лад і порядок. Поки ще тепло, перебувають обі цілий день на дворі. Тут так гарно. Обі сидять на приспі, при них лежать оба пси і сірий кіт на колінах. А коли сонце надто припікає, то сідають у холодку під грушею. В лісі співає птиця, а із скали журчить заєдно вода, начеб хто молитву шептав. І мушка бренить поміж квітками, наче би десь далеко музика грала...

А як позимніє, то вже треба сидіти в хаті. Бабуся не виходить нікуди, хіба її до хорого покличуть. Тоді Одарка лишається в хаті сама нераз і два дні, доки бабуся до дому не поверне. Але вона не боялася. Добрі люде бабусю любили, лихі люде боялися, вважаючи її за чарівницю, що може чоловіка в камінь перемінити, або зробити так, що йому рука всхне, колиб щонебудь у неї рушив.

В такі довгі, скучні, осінні вечері, коли на дворі зимний вітер подуває, а ще зимніший дощ січе, та до людського тіла добирається, сидить собі бабуся з Одаркою в теплій хаті, та або зілля порядкує, або пряде вовну, льон, чи коноплі, які до неї зносять газдині. Вона пояснює Одарці, до чого яке зілля знадобиться, де воно росте і як називається, та в яку пору його найліпше рвати, та як сушити і де тримати. Одарка слухає уважно і запам'ятує кожне слово. А коли бабуся пряде, то Одарка пильнує на припічку світла. Треба вважати, щоб вогонь не погасав та був все рівномірний, ні завеликий, ні замалий. Треба держати поколені сухі щіпки зі смеречини на поготівлю і запалювати одну від другої. За той час, доки щипка горить, Одарка вишиває на куснику полотенця хрестики та мережки, а бабуся дивиться і навчає, як і куди повести. Під печею лежать оба пси, звившись у клубок, як два рідні брати. На печі лежить сірий кіт та муркоче. В сінях кози збилися в купу і гріються. А в хаті бабуся довгу нитку суче, веретено деркотить, а вона казку розказує. Одарка слухає то одним то другим вухом, слухає-заслухується, на бабуся дивиться, мов на образок. А як що страшного почує, то пригортається до бабусі.

— Не страшно тобі, дитинко слухати?

— Дуже страшно, так страшно, аж дріжу, та ви, бабусенько, говоріть, не переставайте, я слухатиму, а при вас, бабуся, нічого мені боятися. ні відьм, ні чортів, — правда бабуся?

— Правда, дитино! Доброму чоловікови та ще хрещеному нічого боятися лихого. Коли на те, то лише перехреститися, а вже лихе певно не посміє приступити; а ще добре мати при собі кусник посвяченої крейди, себто такого білого каменя, котрим можна писати. Тоді зробити колесо довкруги себе, а лихе не посміє приступити.

— А чи вже кого так напастували чортяки?

— О, ще й як і кілька. Ось я тобі розповім одну таку казку, що волосся на голові дубом стане.

— То розкажіть, бабусенько, прошу, я так люблю слухати.

Бабуся зачала оповідати:

— Було одно дуже багате село і там завівся звичай, що мерцям давали до трумни срібні та золоті гроші, перстені, сережки із золота та срібла. Хотіли, мовляв, усю суєту з собою на той світ забрати. А цього Бог не приказав робити, бо ми всі люде з землі повстали і в землю повернемось. Ховали тих людей під церквою в льоху. Розуміється самих багачів, що і золота могли багато з собою взяти і місце під церквою добре заплатити. А вже ту всю бідноту ховали на цвинтарі під голим небом. Та за те, що багаті так у тій суєті любувались, були Богом прокляті і по смерті ставали опирами та опирицями...

— А що воно, бабусю, опирі та опириці?

— А то такі люде, що як повмирають, то не лежать спокійно, суда божого вижидаючи, а в ночі виходять із своїх домовин і ходять по світу, людям пакостять. Хто з таким опиром за життя собі зачепив, то гірка йому тепер година: опир не дає йому спокою, а інколи і задушить його на смерть. А часом, то їть видушить худобу, дріб, усе, так мститься.

— І довго він так пакостить?

— Поки його не вбють.

— А то як?

— Як на кого люде скажуть, що він опир, чи опириця, тоді треба його могилу на цвинтарі відкопати. Опир чи опирицю пізнати по тім, що в нього лице червоне, мов маків цвіт, він не гниє, і ніколи не буде лежати так, як його в домовину положили горілиць, з руками на грудях схрещеними, а все, або боком, або ницьма. Бо тим опирам і опирицям вільно гуляти по світу в ночі так довго, поки півні не запіють. Як запіють півні пер-

ший раз, опирі мусять швидко бігти на своє місце та кластися в домовину, щоби вспіти до третіх півнів. Колиж спізняться, тоді вони мертвіють там, де їх голос третіх півнів захопить. Такому опирові вже біда. Бо як його люде найдуть і вб'ють йому осиковий кіл між очі, то він уже більше не встане.

— А що воно було з тим багатим селом, бабусю?

— А не будеш лякатися в ночі? Чуєш, як там у димарі вітер жалібно виє? Може то яка бідна душа поратунку та молитви нашої просить? Зараз їй це треба зробити. Ану, Одарко, говорім „Отче наш“ і „Остави, слаби за терплячу, покутуючу душу“...

— Ну, бабусенько, говоріть мені за те багацьке село, та за опирів, я ні раз не боюся нічого.

— Отже-ж слухай.

— За те, що богачів ховали під церквою у льоху, а бідних на цвинтарі, Господь загнівався, (у ньогож всі люде рівні) і Він богачів прокляв, що стали опирами. У те село зайшли три убогі ремісники: оден столяр, другий швець, третій кравець. Всі три скомпанувалися і ходили скрізь по краю на зарібки. Зайдуть, було, в село яке, то зараз їх люде між себе до роботи розбирають. Нераз прийдеться всім тром в одній хаті робити. І як уже все оброблять, то йдуть собі далі. От вони довідалися, що у цьому селі багатих людей під церквою ховають, та ще з грішми і багатствами. Почувши те, завели між собою таку розмову:

— У живого, каже кравець, я стебелинки не рушив би, бо то є його, і він може цього потребує, та й це був би гріх... Але нащо умерлому срібла та золота? Хібаж він буде за те на тім світі що купувати? Навіть спасення душі собі не купить, бо спасення можна добути хіба за добрі вчинки. А ну-те хлопці, підемо в ночі, доберемося під церкву, та так поживимось, що вже до кінця життя

зможемо сидіти у себе дома і не треба нам буде по світу тинятись і чужі кути собою витирати.

Вони всі на те згодились. У найближчу неділю на-няли молебень і дали собі крейду освятити, щоб була на поготівлі. Взяли з собою пляшку горілки, хліба, ковбаси, свічок і пішли з полудня до церкви на вечірню. Якраз цієї неділі був багацький похорон і вони придивились з хорів, з якою парадом спускають багача в льох, під церкву. При кінці похорону вони полізли з хорів на вишку церкви і тут пересиділи, поки люде не повиходили з церкви. Паламар погасив світло і зачинив церкву. Як стало тихо, тоді вони позлазили на хори, а звідсіль на церкву. В церкві було ще видно і не треба було світити.

— А нумо, братчики, до роботи. Взялися всі три і підняли двері до церковного льоху. Зійшли по східцях в низ. Позасвічували свічки і стали розглядатися. А тут тільки домовин стоїть то рядком, то одні на других, що й не злічиш. Вони трохи налякались, що у такому місці під ніч знайшлися, аж мороз пішов поза спину. Кравчик найбільше налякавсь, радив вертатися і не зачіпати лихого. А на то каже швець: „Не треба нам було зачинати і осмішуватися. Я звідси з порожніми руками вертати не буду. А от, товариші, вам на потіху та охоту“... — Він виняв пляшку горілки з кишені, потягнув з неї раз і другий та й подав дальше. Від цього всі підбадьорились:

— Ні, кажуть, з порожніми руками і ми не вертаємося, що буде, те буде, але третину з того, що добудемо, дамо на Службу Божу, а дві третині візьмемо собі за труд. Так, то буде і вовк ситий і коза ціла...

Взялися зараз до роботи. Кожний мав у руках кліщі і давай отвирати домовини. Що відчинять яке віко, а там вмерлець цілий, не зігнив, а все лежить не так, як треба: але боком, або спиною до гори, а червоний на лиці, як бурак — сказано: опир. Парубки звиваються,

беруть срібло, золото, та все в торбу, та по кишенях ховують. Працюють так, увихаються, що і про час їм бай-дуже. Про світ божий забули, а тут требаб перед північю покінчити. Ще багато домовин не руханих, а треба би всі обчистити. Між иншими найшли тут якусь панночку чи паню. На голові у неї золотий вінець і той взяли, на шиї золотий ланцюх з блискучими каміннями і той забрали. Так само забрали золоті ковтки, наручники, по-стягали з пальців перстені. Добре з неї одної поживи-лися. А тут ще оден перстенець на мізильному пальцеві лівої руки. У ньому дорогий камінь так блищить, мов горіючий вуглик. Його теж взятиб, та ніяк не можна стягнути. Треба би відрізати палець, та ніхто з них не має ножа. Тоді швець каже: „Давай, я відкушу, у мене добрі зуби“. Зараз встромив собі палець в рот, та як потисне зубами...

А в тій хвилі ця панна, чи пані як не крикне та таким страшним голосом, що парубкам, аж кров в жилах завмерла:

— Всі пекельники, окаяні, всі опирі, вставайте мені на поміч.

Парубки, бач, не рахувалися з тим, що якраз зближалася година, коли всім лихим, чортам і їх кумам можна було по світі волочитися і людям пакостити. На цей голос всі домовини порушилися і стали посуватися до виходу.

— Хлопці, втікаймо поки час, бо тут не жарти, крикнув столяр.

Вони всі три побігли до східців і якось дістались на церкву. Хотіли за собою зачинити двері, та одна домовина вже туди підопхалась і підперла двері.

— Втікаймо на престіл, каже оден.

— Ні, там мало місця. Втікаймо на хори, та свяченою крейдою зробім знак на сходах, щоб до нас лихе

Зробили вони так і повилазили на хори. Засвітили свічки і ждуть, що буде далі. А домовини висуваються

з льоху одна за одною і підносяться в гору до хорів. Але

крейдою пописані. А ця панна, чи пані, що її палець відкусували, мабуть якась старша між опирами була; вона собі таки так по церкві поміж домовинами походить та кричить: „Ставай одна домовина на другу та й доберемося на хори, а тоді ми їх роздаavimo“.

І справді, лізе одна домовина на другу, одна на другу і так щораз вище: вже рівняються з хорами. Парубки страх налякались, а тоді швець став співати:

*Всі Тя хори, небес двори, Тройце славлять,
Свят, свят, свят Господь Бог,
Свят, свят, свят Христос Бог,
Свят, свят, свят Дух святий Саваот.*

Як лише скінчив останню стрічку, аж тут всі деревища на землю з таким гуком провалились, що аж стіни в церкві задріжали і велика курява стала, що світа божого не видати. А панночка-опириця знову командує: „Ставати домовина на домовину. Ми тих зухвальців на порох зітремо“. І знов та сама робота та так хутенько та зручно виконується, начеб карти мішав, що й оком не мигнеш.

А наші парубки зачинають знов співати чудотворну пісню, та вже всі три разом. І знову домовини падають на землю. Знову страшний гук, аж стіни дріжать, а курява така, що парубки аж закашлялись. І знов та сама робота. Парубки таки налякались, що як то частіше повториться, то церква певно завалиться, а курява їх таки подушить. То тревало досить довго. Щоб не ждати, аж домовин багато на купу назлазиться, то як лише половина їх зібралася, парубки зараз співали. А що домовини звивалися швидко, то і вони майже безперестанно співали, аж похрипли. Аж відразу Господь над ними змилювався. Заспівали півні, зробився день, а домовини навіть не встигли поховатися до льоху, всі полишалися наверх серед церкви і позагачували собою всі двері. Ні-

куди парубкам видістатися. Вони так сиділи аж до рана, страшенно поперелякувані, аж тряслися мов у пропасниці. Ще щастя, що у них була пляшка з горілкою, ковбаса та хліб, а то булиб всі три заковязли на місці. Рано приходить паламар, хоче відчинити церкву, не може ні одних дверей рушити. Стало на тім, що парубки мусіли злазити з хорів вікном на мотузі. Ціла громада працювала чотири дні, заки церкву упорядкувала. Показалося, що лише чотири домовині осталися в льоху і не послухали голосу старшої опириці. Лише ті чотири були праведними людьми, а решта все пекельники. Таке то грішне було село.

— Яке то страшне, — каже Одарка, пригортаючись до бабусі.

— А бачиш, я казала, що тобі лячно буде. Та ми вже підемо спати. Але заки помолимося, я ще погляну, чи двері зачинені. Одарка прилякнула під образами, а бабуса під кінець проказала їй ще таку молитву: „Прийми, Господи, до ясного твого царства татову і мамину душу, а моїй теті, дядькови та їх дітям, дай Боже, доброго здоров'я“. Цей молитви не хотіла Одарка зразу говорити, бо тета була для неї недобра, та бабуса пояснила їй, що Господь наказав навіть своїх ворогів любити і молитися за них, а Ісус Христос, вмираючи на хресті, вибачив гріхи тим своїм ворогам, що його видали на смерть, на розп'яття.

Так вони пережили цілу зиму. Бабуса вчила Одарку шити, прясти, мережати, пізнавати, яке зілля до чого надається, вчила її молитви та оповідала всілякі казки.

Зимою було їм дуже весело. На дворі морозно, аж тріщить, а у їх хатині тепло-тепленько. Бабуса сидить на печі і виводить довжезну нитку. Одарка або шие, або мережить хрестики. В ночі місяць та зірки світять на небі, а їхнє світло відбивається на снігу, начеб хто дорогоцінних камінців розсипав. Деся далеко в горах виють вов-

ки, гавкає лис охриплим голосом. Частенько вони аж під хату підходять, у вікна заглядають, та бабуса стала на ніч затикати вікна вязанками соломи. Пси, почувши під вікнами вовка, непокояться і, залізши далеко в кут під піч, скомлять.

Кінчиться зима. Від Різдва робиться день довший. Сонце йде щораз вище, та хоч не має ще сили ogrіти своїми проміннями кригу і її рушити, то все таки робиться всьому створінню на землі веселіше. У всіх родиться надія, що вже недовге панування зими, що весна побідить і все оживе, стане до нового життя.

По цілому світу проявляється страшенна боротьба між зимою та весною. Зима добуває останніх сил, щоб своє панування над світом продовжити. Та її сила з кожним днем слабне, меншає. Деколи ще зима зі страшною силою перейде над землею, сипне снігом, потисне морозом, повіє ледовим вітром. Тоді весна, враз з сонцем, що їй помагає, із теплим південним вітром, вмить перейначує все, що зима змогла напакостити. Інколи загремить у хмарах, прошибне по небі блискавка. То весна відгрожується зимі: „Коли ще довше будеш вести цю безнадійну боротьбу, то ось що я тобі зроблю, горячим громом розтоплю ледяну кригу, блискавкою землю осушу і цілий світ, усе, що живе, до нового життя покличу“.

І так іде боротьба з дня на день, щораз слабша, бо весна з кожним днем перемагає... Аж одного дня небо випогодилось, сонце пригріло, крига пустила, сніг почорнів і стаяв, зелена травичка з землі викололась, жовта та біла квітка головку до сонця вихилила, птичка обізвалась, жайворонок під небо злетів, свою молитву-пісню Господеви відспівати...

З кожним днем щось нового, якусь несподіванку весна людям приносить. Усе під життєдайними проміннями сонця розвивається, на очах росте...

Бабуся з Одаркою цеї весни ще одної несподіванки діждалися: одного дня покмітили, що Лиско кудись пропав. Бабуся міркувала, що бідного Лиска якийсь дикий звір роздер. Одарка плакала за ним кілька днів. Тільки всього горя було в неї за той цілий час, як у бабусі Софійки побувала.

V.

Ми бачили, з яким тяжким серцем виходила тета Паранька з хати, з рідного села, коли її шлюбний чоловік прогнав.

Вона вийшла з села, сіла під хрестом на роздоріжжю і стала дуже плакати. Чи вона вернеться ще коли до рідного села, чи приголубить своїх діток рідних? Що станеться за той час з її маєтком, чи він зовсім не пропаститься? Може справді Господь схоче її покарати за кривду заподіяну сироті? Цей гріх видавався їй тепер щораз тяжшим, страшнішим. Що вона зробила? — подумала. — Що їй чорт у голову підсунув: немічну дитину лишити в лісі та ще до того сплячу. А колиб так справді дикий звір трапився і дитину пожер? А може справді так сталося, що бідна Одарка вже не живе. Може справді ворони обдзьобують її кісточки, яких вовки не доїли. Господи, як їй страшно на душі. Від чого зачинати покуту? Найкраще піти десь до якогось чудотворного храмового місця, висповідатися та пошукати там для себе поради.

Від цеї думки їй трохи полекшало на серці. Пішла до найближчого містечка, а старці під церквою порадили їй удатися до монастиря в Гошові. Там живе старезний монах о. Созонтій; кого він висповідає і кому порадить, тому начеб цілющою водою душу обмив.

Пішла Паранька зараз до Гошова, та тут мусіла кілька днів ждати, бо о. Созонтій нездужав і лежав у постелі. Паранька щоднини заходила до церкви, лежала

хрестом, молилася, молебні наймала, акафисти і терпеливо ждала мов спасення, коли той святець подужає і прийде до церкви. Нарешті о. Созонтій подужав і нею зацікавився та казав її привести до монастиря. Паранька дуже зраділа, коли братчик завів її до келії. Побачивши о. Созонтія гадала, що бачить перед собою справді святого. То був більше, як вісімдесятьлітній старець, з довгим сивим волоссям і такоюж бородою. В нього тряслися голова й руки. Тепер він сидів за столом над грубою книгою. Паранька, переступивши поріг, впала навколіщки і простягла до нього руки:

— Ратуйте, отче, мою нещасливу душу, бо пропаду. Вирвіть її та освободіть з диявольських кіхтів, не дайте загинути.

Вона стала дуже плакати.

— Чого тобі, доню, треба?

— Хочу сповідатися... конечно, бо мені серце трісне з жалю та страху перед гнівом божим...

— То приступи ближче! — Братчик подав йому єпітрахиль, що висів на кілку і сам вийшов.

Розпочалася сповідь довга, предовга, з цілого її життя. Паранька плакала, каялась і не могла успокоїтися.

— Великий твій гріх, моя дитино, та ще більше боже милосердя. Ти мусиш доложити усіх сил, щоб дитину віднайти. Я маю предчуття, що дитина живе, лише треба за нею добре пошукати. Піди в те місце, де ти дитину оставила, шукай і розпитуй за нею на всі сторони, а може Господь змилується і допоможе тобі її віднайти. А щоб тобі легше прийшлося покутувати, то не вільно тобі ані до дому вертатися, ані когонебудь за своїх діток, за свій дім розпитувати, поки не віднайдеш сестрінки-сироти. Коли це станеться, то буде знак, що тобі Бог простив. А ще мусиш показати перед Богом покору. Тобі

господиня і ще багачкою захотілось бути. А тепер треба буде других слухати. Колиб ти до року сестрінки не знайшла, то прийди ще раз до сповіді. Я тоді тобі скажу, чи будеш могла причащатися. — Йди з Богом!

Отжеж до причастя їй тепер приступати не вільно, бо вона велика грішниця. Паранька вийшла з келії мов п'яна. Їй нічого на серці не полекшало, а починалася велика і тяжка покута, мука й упокорення перед світом. Паранька пустилася в мандрівку по світу. Ходила по храмових місцях, була за наймичку у господарів, зносила з покорою всі прикrostи служби і йшла далі. Всюди розпитувалася за Одаркою, що десь у лісі заблудила, та ніхто з людей не міг їй щось певного сказати. Згодом порадили їй люде розпитатися в якої доброї ворожки. І тепер розпочала Паранька мандрівку по різних славних і менше славних ворожках і ворожбитах. Вона сходила цілу країну з одного місця на друге, та це ні на що не здалося. Хіба, що коштувало багато грошей, бо ворожки казали собі за свої теревені добре платити. Одні балакали, що дитина певно вмерла, або що її дикий звір пожер; другі запевняли, що вона живє, та що її взяли з собою цигани і по світу з нею волочаться та заставляють робити різні штуки. Вказували їй навіть дорогу, котрою можнаб до тих циганів трапити. Але ця дорога була така баламутна, що і сама ворожка на неї не трапилаб.

Паранька почала тратити всю надію. Вже півтора року, як вийшла з дому; десять місяців наймичкою служила, а решту часу стратила на мандрівку, куди її ворожки спрямували. Нагадала собі о. Созонтія, що вмер перед пів роком... О. Созонтій порадив їй був колись шукати від того місця, де дитину покинула. Але від тоді вже тільки часу минуло! Що вона там застане? Проте треба було піти і вона помандрувала на Кичеру. Вона не хотіла стрічати нікого із своїх односельчан, бо їй

держалаб, стрінувши когонебудь. Тому то пішла на Кичеру манівцями. Ночувала в лісі по пустих колибах, або на розлогих, гилистих деревах. По кількох днях такої дороги дісталася на Кичеру. Зайшла на полянку, де дитину покинула та нічого з цього не вийшло. Високі дерева, сосни та ялиці нічого їй не сказали, куди дитина поділася, а більше ніхто цього не бачив.

„Ще за мало моєї покути — подумала собі з жалем, — Господь не хоче вкоротити моїх мук, треба терпіти далі“.

Вона на тім місці стала молитися і бити поклони. Відтак плакала, цілувала землю і з важким серцем звернула в долину. Підчас тієї молитви постановила йти пішки на прощу до чудотворної ікони Матери Божої в Почаєві. Її ніщо не лякало: ні далека дорога, ні незнана сторона, коби лише раз добитися до краю своїх мук, бо так довше певно не видержить. Вона багато наслухалася про Почаїв від людей, що по чудотворних храмових місцях ходять. Це вважала за послідній ратунок, а коли і це не допоможе, тоді вона пропала.

VI

Яким якраз порався в stodолі на тоці коло направи плуга, коли почув від воріт веселий голос старої Варвари:

— Лиску, а ти звідкіля взявся?

Поява Лиска дуже всіх зацікавила. Яким вийшов зі stodолі з сокирою в руці, наймит вибіг з вилами зі стайні, діти повибігали з хати, а кожне витало Лиска ласкавим словом, бо всі ним втішились.

Лиско ходив від одного до другого, начеб з кожним витався по довгій розлуці. Він не скакав, тільки йшов рівним кроком, вигинав ший на боки, вимахував хвос-

сварить, що я вам дав так довго на себе ждати, та мені годі було інакше зробити". Лиско був дуже знеможений далекою дорогою, в нього позападалися боки і знати було ребра. Варвара взяла його в хату і дала їсти. Він вхлентав усе до чиста і, облизуючися, ліг під припічком спочивати. Варвара придивлялася йому пильно. Нараз вона аж скрикнула і перехрестилася.

— Свят Господи, а дивіться, люде добрі, що Лиско на собі приніс. Вона розв'язала йому з карку, зпоміж шерсти кавалок хустини. Це був шматок тої хустини, що Одарка носила, заки її з хати вивезли. — Ми вже знаємо, що бабуся, найшовши Одарку в лісі, подерла її хустку і поперевазувала рани. Тими шматками бавилася потім Одарка і одним таким кусником перев'язала Лискови шию. Вона й не передчувала, що таким чином дасть знати своїй рідні про себе, що вона ще живе.

— Я присяглаб, що Одарка живе, коби тільки її було можна відшукати.

— Не журись, Лиско проведе як не може бути краще, — говорив Яким.

Лиско, почувши це, наче зрозумів, про що говориться. Він підступив до Якіма і подивився йому весело у вічі, наче хотів сказати: овва, я готовий в дорогу, хоч би й зараз.

Всі дуже раділи. У них надія вступила, що все гарно скінчиться.

Яким не гаючись ладився іти в дорогу, як лише Лиско трохи відпочине та прийде до себе. Вибираючись, дав Лискови понюхати цю шматку, яку він приніс на шиї.

Тепер дорога тревала коротше, як першого разу, бо пес біг наперед себе не надумуючись. Коли вийшли на гору, де стояла бабусина хата, Лиско побіг наперед, погавкуючи весело. Опісля Яким почув ще кілька коротких, уриваних гавкань і все притихло. Він догадався, що

добився до кінця своєї мандрівки і в нього забило живіше серце. Поспішавши що мога, йшов до хати. Напроти нього вибіг разом з Лиском якийсь другий пес, котрий, бачучи, що Лиско леститься до Якіма, і собі став його витати.

На порозі хатини стояла бабуса. Одарці вона не казала виходити, поки її не покличе.

Дай, Боже, добрий вечір, бабусю, сказав Яким, кланяючись шапкою.

— Дай, Боже, й вам, чоловічку. куди і за чим вас Бог веде?

— Біда мене сюди пригнала, аби сте знали. Вже хутко буде рік, як у мене п'ятилітня дівчина пропала десь у лісі на Кичері. Від того часу шукаємо її і надармо.

— Чи то була ваша дитина?

— Не рідна, а так, як би моя, бо вона сирота і громада присудила, щоб я її до себе забрав, бо я її дядько.

— Разом з маржиною і всіми статками, правда?

— Годіж було те все кому другому лишати, коли то її було,

— А те все забажали ви присвоїти собі на власність, а дитини позбутися — правда?

Яким дивувався, звідкіля вона те все так добре знає, а бабуса говорила далі, наче з книжки читала:

— І прийшла вам на голову грішна думка, позбутися дитини. В ночі вивезли ви її сплячу у ліс на Кичеру і там покинули... правда?

— Так воно було, ніде правди діти, та не я допустився того гріха, лише хто инший, який за це тепер тяженько покутує...

— Коли не ви, то ваша жінка; та ви винні, що не припилювали жінки, бо цеж ваша кров була: дитина вашої сестри...

— Це вже, бабусю, не так. То була жінчина сестринка. Бог показав чудо і наслав йому звірину, що

мені дорогу показала, де за дитиною шукати. Я знаю, що Одарка є у вас, бабусю. Не раніть вже більше мого серця і покажіть мені її, хай я впевнюся, що моя нещаслива жінка не допустилася душогубства і не буде проклята...

— Ходи сюди, Одарко, закликала бабуся, обернувшись до хати. Відчинилися двері і на двір вибігла гарна, білявенька дівчина, одягнена в чисту, гарно мережану сорочину, в пацьорки, з повплітаними у кіски стяжками. — Одарка чула, що говорив дядько. Вона нагадала, що він не раз за нею уймався і її обороняв. Тепер вона дуже зраділа і підбігаючи до нього, обняла його рученятами за шию...

— Тепер у хату прошу, — каже бабуся, — та по-вечеряємо, що Бог дав...

Пішли в хату, де вже світилося. Яким найперше прикляк перед образами, вдарив тричі поклони і подякував Господеви, що так добре його мандрівка повелась...

При вечері довідалась бабуся, яку тяжку покуту завдав він своїй жінці та що вона ще не вернулася зі своєї покутної мандрівки.

— Тепер пошукайте за жінкою, коли вона жива і не збожеволіла.

— Що ви говорите?

— А ви думаете, що від такого не можна збожеволіти? Така вічна мука, непевність, скитальщина без кінця, може людину до розпуки довести. Наложена вами покута була дуже важка. Краще було перше з пан-отцем порадитись...

Яким став бабусі пояснювати, длячого він це зробив.

— Ви Одарку заберете до себе, каже бабуся, я це знаю. Ви до цього маєте повне право і для неї то ліпше, бо жити буде між людьми на світі, не в такій пустині, як тут. Але мені тяжко буде жити без моєї щебетушки:

не довго я без неї на цім світі плентатись буду... Старишка задавилась при останнім слові горячою сльозою...

— А ось бабусю, що ми зробимо, — говорив Яким весело: — і Одарку я заберу, а й ви з нею не будете розставатись.

— А цеж як?

— А просто так, що з Одаркою я й вас заберу. У мене хата велика, на два боки, буде де поміститись. Годі вам на старість у такій пустині жити. Прийде час, що треба вам буде помочі, а тої то вже Одарка вам не відмовить, як довго Господь жити дозволить...

Бабуся задумалася. Вона так дуже дівчину любила, що без неї тяжко прийшлося би їй жити. Вона не спала цілу ніч. Як тут покидати любу хатину, де тільки літ прожила? Але знов старість, сили її опускають, треба шукати якогось кутка при людях. Не буде кому навіть очей примкнути.

Рано встала бабуся і приладила гостеві сніданок. Опісля сіла біля Одарки, обняла її і спитала крізь сльози:

— А що, Одарко, не проженеш мене, старої, від себе?

— Бабусенько моя дорога, нічого тобі при нас не забракне. Я ніколи цього не забуду, що ти для мене зробила. Як би не ти, бабусю, то я певно вже не жилаб.

— Отже згода, кликнув Яким, вдаривши долонсю по коліні... — Такий веселий він ще не був, відколи Одарка пропала.

— Та ми зробимо так: ні ви бабусю, ні Одарка такої дороги пішки не пройдете, бо ось мене так кости болять, що ще нині не важуся до дому вертати. Покищо піду до дому сам, а за кілька днів приїду возом, заберу вас і ваші статки та й тоді поїдемо.

ся, як дійшов до рідного села. Під селом стояв при дорозі великий камінний хрест.

Яким, приблизившись до хреста, зняв шапку і перехрестився. Та в тій хвили почу...

— А хто там? — питає.

— Чоловіче добрий, та божий, допоможи мені, хай до села допентаюсь, бо дуже я знемоглася...

Яким прийшов під самий хрест. За узгір'ям від дороги лежала обідрана людина, якась жебрачка. Поклавши свої старецькі торби під голову, тяжко стогнала. Яким взяв її за руки і хотів підвести. Поглянувши в її змучоване лице, наче задеревів:

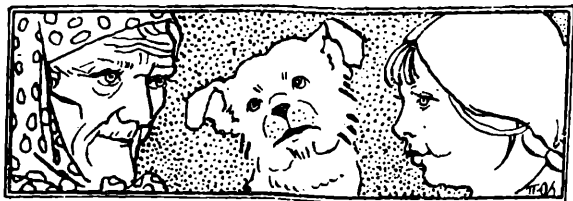
— Паранько, чи то ти, чи душа твоя?

— То справді я, душа моя страшно мучиться і не може з тілом розстатися. Я відчуваю свій кінець і хочу дістатися до рідного села, щоби бодай на своїм гною згинути, ніж між чужими людьми. Мого гріха я вже ніколи не спокутую на цім світі.

— Бідна жінко, — каже Яким, підводячи її сильною рукою з землі. — Ти вже спокутувала свій гріх. Одарка живе і післязавтра я її привезу.

— Ох, Господи, слава Тобі за Твою ласку, — сказала Паранька, клякаючи під хрестом. Вона сердечно плакала сльозами радості...

Опісля привів її Яким до дому. де нею щиро занялася стара Варвара.

Читайте і другим поручайте
ВИДАННЯ „ГОВЕРЛІ“
 ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ ДІТЕЙ І МОЛОДІ

Кожен випуск має дуже цікавий
зміст і гарні ілюстрації в тексті!

1. ПРИГОДИ КАЧУРИКА КВАКА І ШЕВЦЯ
 КОПИТКА/Вільшенко/-сторін 32 - .25
2. СПІВОМОВКИ/Буша/: Мипка-Щкребе-
 тушка; Жвач; Покараний Ласун; Черт
 і Коваль; Діоген і два збиточники
 з Коринту/, багато ілюстр. ст. 64. 50с
3. СЛІДАМИ ЗАБУТИХ ПРЕДКІВ/Ф. Коков-
 ський/: Над Сяновим Бродом; Ваньова
 Посвята; За Тебе Мамо...; Під маляр-
 ським наїздом/, стор. 80, ціна .50
4. ДЕНЬ МАТЕРІ/Гасюкова/, сцена на Ід,
 з нотами в тексті, ціна----- .50
5. СЕРДЕЧНИЙ ВІНОЧОК/Збірник Декля-
 мацій для дітей і молоді. Зібрав
 Ю. Ігорків, сторінок 124, \$1.25
6. ОПОВІДАННЯ- І. Франка, ст. 100, - \$1-
7. КОЛИ ШЕ ЗВІРІ ГОВОРИЛИ/Франка \$1-
8. ЗА СЕСТРОЮ/Чайковського/ \$1-
9. ОДАРКА/Чайковського/, ілюстр. .45
10. МАРУСЯ І ПЕРЕКОНИПОЛЕ/Основанен-
 ка/, стор. 224, разом за \$1.50
11. МАРКО ПРОКЛЯТИЙ/Стороженко/ \$1-
12. ТАРАС БУЛЬБА/Гоголь/, ілюстр. \$1.50
13. ЧОРНА РАДА/Куліша/ ок. 200 ст. \$1.50
14. ПІСНЯ ПРО КНЯЗЮ УКРАЇНУ, іл. \$1-
15. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ/Козаччина/ \$1-
- КА КОЗАКА, ілюстр. \$1-
- для найменших/-- .50
- АЙКИ/Сковороди/ .35
- МИ ПОРОГАМИ/Кашенко. 30
- йковського/, в 3х то-
- 0 ст. друку, все за \$4.50

Книгарня СМОЛОСКІП
 Чайковський. Одарка

рар 55,00 грн

1 2 0 0 1